

nézést jelentősen megnehezítik, és függetleníti magát azoktól a valós vagy képzelt politikai elvárásoktól, amelyek ezt gyakran lehetetlenné teszik. Bizonyára hosszú lesz még az a folyamat, amelyet végigjárva kibeszélhetjük ezeket a problémákat, mindenesetre ez a könyv megkerülhetetlen mérföldkövet jelent ezen az úton. (*L'Harmattan*)

BALOGH LÁSZLÓ LEVENTE

Rocktörténelem vagy emlékirat?

PERJÉSSY-HORVÁTH BARNABÁS: *HATÁRSÁV. A DEBRECENI CALANDRA ZENEKAR ÉS KORA*

A rendszerváltozás óta emberöltőnyi idő telt el, ám a magyar szépróza még adós maradt egy olyan jelentős nemzedéki regénnyel, amellyel a fordulat éveinek egyetemistái, a mai negyvenöt-ötven körüliek azonosulni tudnának. Az utóbbi évek nagyobb prózasíkerei közül ugyan néhány bemutatta ennek a nemzedéknek a gyermekkorát, a '70-es és '80-as éveket (pl. Borbély Szilárd: *Nincstelenek*, Tóth Krisztina: *Akvárium*), de éppen a legkritikusabb esztendők élményei nem tudtak még nagyobb – regény méretű – formát öltetni. Perjéssy-Horváth Barnabás egyetemi zenekarának történetét bemutató *Határsáv* című dokumentumregénye alkalmasnak tűnik e hézag kitöltésére.

Egy olyan generáció regénye lehet a *Határsáv*, amely életkora, műveltsége, társadalmi háttere alapján alkalmas lett volna radikálisabb változások kivívására, de amelynek nem volt esélye forradalmat csinálni a lazuló Kádár-rendszer legvégén és a viszonylag csendes (forradalommentes) átmenetben. Tagjainak bőven maradtak a tanulás mellett lekötetlen energiái, amelyeket különböző tartalmú „öntevékeny csoportokban” aknáztak ki, például minimális anyagi háttérrel rockzenekart alakítottak, jelen esetben a nyolc évet és 43 koncertet megért Calandrát. A név ezen írásmódja ugyan egy kevésbé ismert énekesmadaré, ám a hangzás alapján Calandra is csábít. Sajátos időutazásos kalandot jelent elmélyülni a *Határsáv* világában, nemcsak azoknak, akik résztvevőként, a cselekményidővel egy időben jártak a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, hanem a fiatalabbaknak is, akik számára szintén plasztikussá válik a szűkebben 1986 és 1992 közötti magyar rétegválóság, tágabban pedig egy fél évszázadnyi mikrotörténelem – a szereplők gyermekkorának egyenkénti bemutatásával, illetve az „utolsó koncertek” és a Calandra-találkozó felidézésével.

Talán ez volt az utolsó időszak a magyar felsőoktatás történetében, amikor még valamennyire egységes élményt, életérzést jelentett egyetemistának, főiskolásnak lenni Magyarországon, hiszen „a teljes lakosság mindössze 6 százaléka látott egyetemet vagy főiskolát belülről” (140.). Azóta az egyetemek és az egyetemisták száma megsokszorozódott (részben a főiskolák és főiskolások számának rovására), az osztott képzés, a kreditrendszer és az internetes tantárgyfelvétel pedig a széttöredezettség élményét adja a diákoknak, amihez hozzájárul az infokommunikációs szu-

persztrádán elvárt egyre nagyobb sebességgel zajló kapcsolatfenntartás látszólagos kényszere is. Ebből a szempontból is tanulságos a *Határsáv*, hiszen az okostelefonok és az internet előtti életet mutatja be, amikor a banda tagjai még táviratot küldtek Sajószentpéterre a nagybeteg Barnabásnak, „akinek sorsáról semmit nem tudtak”, majd levelet írtak, mely „egyetlen hiteles forrásunk ezen időszakból” (57.). „A digitális forradalom még váratott magára.” (59.)

A nosztalgikus „bezzeg a mi időnkben” szövege helyett a szerző kihasználja a mai, a „digitális forradalom” utáni eszközöket, sajátos háttérrel festve az 510 oldalas keménykötésű könyv mögé. A könyv megírását megelőzték a legnépszerűbb közösségi oldalon megosztott fényképek és rövid írások a Calandra történetéről, amit a hajdani zenekari tagok, ismerőseik és rajongóik annyira lelkesen fogadtak, hogy a szerző a meglévő írásokat kibővítette, a hézagokat kipótolandó interjúkat készített a zenészekkel, majd tapasztalt médiamunkásként alaposan előkészítette a könyv kiadását, például előfizetőket is gyűjtött. Ritka ugyanis manapság – Csokonai próbálkozásait idézi –, hogy a *Határsáv* magánkiadásban jelent meg 2017. április 1-jén, amely információ öntükröző fogásként szerepel is a könyv 486. oldalán. Sőt a koncert- és stúdiófelvételek is megtalálhatóak a YouTube videómegosztó oldalon. Ezek tapasztalatai alapján az olvasó választ is adhat a Calandra premierjével kapcsolatban feltett, szónokinak szánt kérdésre: „Bátrak voltak? Vagy csak vakmerők?” (33) A számok mindenestre jól szólnak.

Valójában a könyv megírása mögött több művészi és médiatudatosság rejlik, mint a zenekar életében. A nosztalgia helyett a pontos és tárgyilagos közlésre irányuló tudatos törekvés határozza meg a mű stílusát. Ennek része az elbeszélő és a szerző személyének következetes megosztása, ahogyan azt az első mottó előrevetíti: „Ebben a történetben senki sem teljesen azonos önmagával, beleértve az elbeszélőt is.” (5.) A Perjéssy-Horváth Barnabás művésznév mögött rejlő hajdani egyetemista Horváth Barnabás nem is tolakszik a zenekar többi tagja elé a tablón. Igaz, jól beállított fénykép – a könyvborítón látható képet is beleértve – nem is készült a Calandráról, mivel „a sztárfotózás sosem tartozott a zenekar erősségei közé” (203).

A szerzőnek egyébként nem ez az első álarca. Első könyvében, a *Kollégium bluesban* (2005) már sikerült meghatározó debreceni „refis” élményanyagát szociografikus pontosságú regénnyé stilizálni. Ebben Blue néven szerepeltette hasonmását. A mű sikerén felbuzdulva aztán kiadta regénybeli alteregójához kapcsolódóan a *Blue írományait* (Horváth Barnabás Dávid gimnáziumi tanuló írásait), majd *Sajtószem* címmel saját (főleg felnőttkori) publikációit gyűjtötte össze. Ebben a sorban – egy iskolaregényt és két retrospektív antológiát követően – a *Határsáv* egy olyan önéletrajzi alapú, váltakozó személyességű memoársorozat negyedik köteteként is olvasható, amely ugyanannak a személyiségnek különböző életkorokban megélt és megírt tükörképeit vonultatja fel, ahogyan például Rembrandt festette meg saját arcképeit.

Mindehhez azonban elengedhetetlen feltétel volt Perjéssy-Horváth Barnabás dokumentáló hajlama. Szükség volt ugyan pontosításokra és kiegészítésekre, azonban a dokumentarista pontosság már a múltban, a zenekar életében, vagy, ha regénynek tekintjük a kötetet, akkor a cselekményidőben is meglévén a szerző

(vagy a Barnabás nevű szereplő) minden apró cetlit, listát, levelet, fényképet eltett, sőt maga is gondosan fényképezett, nemcsak keletnémet Praktikájával, hanem emlékezetével is, hogy felidézhesse életének fontos fejezeteit. Így nemcsak idézi, hanem illusztrációként magukat a dokumentumokat is mellékeli a szöveghez. A kötet 61 fejezetét a zenekari tagok utóélete követi (*Utójáték*; 436–447.), a *Függelékben* (448–486.) pedig a tagok, a szerzemények, a dalszövegek, az amatőr felvételek, a stúdiófelvételek és a kronológia szerepelnek. Tanulmányhoz méltóan impozáns a szerzőket és a képek tulajdonosát is feltüntető képjegyzék, illetve a 311 elemet tartalmazó végjegyzet, amely a korabeli újságok könyvtárbeli felkutatását és átböngészését is feltételezi, de tartalmaz néhány magyarázatot is ma már nem közismert fogalmakhoz.

Az első fejezet in medias res indul a leszerelőbulival és a körlet elhagyásával 1987 nyarán, hogy aztán egy évvel korábbra ugorjunk az egyetemi felvételikhez, majd az előfelvételik bevonulása után visszatérjünk, de már a Benczúr utcai egyetemi kollégium folyosói gitározgatásaihoz. A kronológia felbontása, a katonai és iskolai környezet a fejezetcímmel – *Lépcsők* – együtt az *Iskola a határon* posztmodern prózában szinte kikerülhetetlen hatását idézi, azonban a későbbi fejezetekben már nem lesz ennyire egyértelmű ez az előzmény. A kronológia csak annyira bomlik meg, amennyire a zenekari tagok előéletét mutatja be egy-egy rész, nagyjából a bandához való csatlakozásuk idejéhez illesztve. A harmadik személyű tárgyilagos elbeszélő annyira mindentudó ezekben az életrajzi fejezetekben, hogy a szereplők közötti későbbi kapcsolatokra is rávilágít, például amikor arra hívja fel a figyelmet, hogy Tamás a sárbogárdi, Barnabás pedig a debreceni Kántussal egy pesti ünnepségen „tudtukon kívül együtt szerepeltek”, sőt egy közös ismerős révén Tamás „már hallott is a Calandra leendő dobosáról” (20.). Az Ottlik által is alkalmazott több nézőpontos elbeszélés helyett pedig egy riporter objektív hangja közli a tényeket, főként az életrajzokban, melyekben a bemutatott szereplőknek is jut idézőjelekkel egyértelművé tett szubjektív megszólalás: „akkor nem nagyon szerettem, de ma már örülök”, „semiben nem hiszek, ami direkt” (*A rangidős* – Szűcs Tamás, 21), „annyira szerettem énekelni...” (*A muzsikus* – Nagy Gábor, 144).

Az elbeszélő az egrri kalandról csak a többiektől hallhatott, mert azon, kilépése miatt, Barnabás már nem vett részt. Így fogalmaz: „ma már kideríthetetlen, hogy ki hívta meg a Calandrát Egerbe. Két tudományos elmélet forog közszájon.” (*Egri sztárrock*, 386) A Barnabásról szóló fejezetben pedig éppen a szerzői szubjektivitás elkerülése végett fordul elő néhány olyan, közösségi tudatra utaló nyelvi formula, mint „a krónikák szerint” (71.), vagy az olyan többes szám első személyű főmondatok, mint: „azt nem állítjuk” (80.), „ott tartunk” (95.). Ám ez a fejezet is egy hosszabb idézőjeles első személyű ars poeticával zárul, melyben a szerző/Barnabás a könyv megalkotásának céljáról is vall. Ez az egyetlen rész, ahol a pártpolitikáról ejt szót, de csupán azért, hogy érzékeltesse, „hogyan alapító voltam mindenhol – lapzártáig kivéve a családot –, akár zenekarozást, akár a politikát vesszük. [...] Pezsgett az élet, elmondható, hogy mi voltunk a rendszerváltozás fiataljai... Ezt az élményt, tudást nem lehet elvenni tőlünk, igaz, hogy másunk se nagyon van. Ebből a felismerésből születik ez a könyv is, a *Határsáv*, amiben megpróbáljuk rögzíteni nemcsak egy zenekar, hanem egy korszak lenyomatát is, ahogy mi láttuk és amire em-

lékszünk annyi év távlatából.” (97.) Az idézet még egyes számban indul, a végén pedig már többesben utal a közös élményre. Perjéssy-Horváth Barnabás nem a saját, hanem a közösség krónikása akkor is, amikor magáról ír, jóllehet, a saját gyermekkorát bemutató fejezet jóval hosszabb, és érthető módon jóval több fényképet közöl a többiekénél. Közben pedig bemutatja lelkész édesapját, a parókiát, a korai EDDA zenekarhoz fűződő kapcsolatát, „refis” önképzőkörét, saját – díjnyertes – színjátzóköri darabját (Csokonairól), zenekarát (Logaritmus), kórusát (Kántus), színházi statisztálását (szintén Csokonai), végül pártalapítását (törvénytelen Fidesz és MDF).

Közben ugyanis folyamatosan kitekint a szűken vett zenekartörténetből a krónikás. A legelevenebb rajzokat az akkoriban utolsó éveiket élő puhuló és gyengülő diktatúrákkal kapcsolatban láthatjuk. A kötelező sorkatonaságot mindenki megélte, de Nyulász Péter (jelenleg sikeres gyerekkönyvíró) sorsa például azért lett könnyebb, mert önkényesen csatlakozott a színművészeti előfelvételsek csapatához, és amikor már ott élt és próbált velük egy barakkban, senki sem kérte ezt rajta számon. Az életrevaló Szűcs Tamás egyetemet megelőző jól jövedelmező sofőrködése a gulyáskommunizmus jellegzetes sikertörténete, kínai kirándulása pedig – *Made in China* – egy másfél hónaposra sikeredett üzleti kaland. Barnabás a szovjetunióbeli Moszkvába utazott (*Moszkvai anziksz*), majd egy szovjet laktanyából szerzett éjfélkor egy komplett egyenruhát ezerhatszázért (*Laktanyakaland*).

Természetesen a kollégiumok (Benczúr és Tóthfa) mellett visszatérő helyszínek az egyetemi kulturális élet színterei, különösen a bulik és a gólyabálok, de a debreceni intézmények (IPK, Kölcsey Művelődési Központ, Perényi utca) vagy a pesti Almássy téri szabadidőközpont, a tokaji Rock gyermekei tábor is meghatározó fordulópontokhoz kötődnek. Ezek közül az intézmények közül alig van már, ami létezik vagy ugyanazt a funkciót látja el, mint a bemutatott események idején. Használóképp a név szerint megemlített helyi és országos merítésű, saját korukban sikeres zenekarok közül is van, amelyeket a *Határsáv* idézhet a régi rajongók fülébe, mert azóta megszűntek, mint például a debreceni Hangfogó, Ölveti Blues Band, Wayang, Tomi Szomorú, August Förster Reservation, Téglagyári Megálló vagy a nyíregyházi Psyché. A könyv nagy erénye, hogy igyekszik a debreceni rockélet minél több szereplőjét bevonni a történetbe, mintegy kiegészítve a szintén akkoriban a *Határsáv* lektora, Várad Ferenc által összeállított *Debreceni rocklexikont*. A Calandra nem írt rocktörténelmet, de Perjéssy-Horváth Barnabás igen.

Előfordulnak persze olyan zenekarok is a könyvben – sajnos kevesebb –, amelyek országos, sőt nemzetközi sikert értek el, mint a Ladánybene 27, a PG Csoport vagy a Tankcsapda. Utóbbival kapcsolatban felmerül az egyik legfontosabb kérdés: mi kell ahhoz, hogy egy zenekar annyira sikeres legyen, hogy fennmaradjon, és megélhetést biztosítson a zenészeknek. Az utolsó fejezet azzal zárul, hogy a Calandra tagjai összejönnek 2015-ben, és beszélgetésükben igyekeznek megfogalmazni sikerük, sikertelenségük és feloszlásuk okait. Nem mondják ugyan ki egyértelműen, de többen utalnak rá, hogy nem azért jártak egyetemre, hogy a bizonytalan showbusiness legyen az életük. Nyúl kilépése „szomorú volt. Nem akarta elhinni, hogy össze lehet egyeztetni...a magánéletet, a tanulmányokat és a zenélést.” (409.)

A *Határsáv* jelentősége abban rejlik, hogy olvasmányos stílusban mutatja be a rendszerváltozás körüli vidéki magyar valóságot, jegyzetapparátusa pedig akár to-

vábbi kutatásra is ösztönözhet. Ha csak a benne név szerint megemlített, a regionális kulturális életnek ma is aktív szereplői olvasnák el, már sikerlistás lenne. De nyugodtan ajánlható a fiataloknak is, hiteles kortörténeti forrásként, a hivatalos történeti kutatásban is egyre inkább teret hódító *oral history*n, személyes beszámolókon alapuló tankönyvként. Nem épít mitológiát a Calandra vagy az azt létrehívó fiatalok köré, de a részletes tablóval kiemeli a többi, lassan feledésbe merülő rockzenekar közül, amelyeknek nem volt egy Perjéssy-Horváth Barnabáshoz hasonló krónikásuk. Nem véletlen, hogy Boros György (Ölveti Blues Band) is idén adta ki saját visszaemlékezéseit *Pocsolyába léptem* címmel. Ezek a memoárok talán ösztönözhetnek másokat is, hogy rocktörténelmet írjanak. (*Magánkiadás*)

KOVÁCS GERGELY

Hajnali fél négy

TAKÁCS ZSUZSA: *A SÓBÁLVÁNY*

Mint minden bibliai történetnek, Lót szodomai esetének is több egymással versengő értelmezési hagyománya van. Ezek közül a leggyakrabban előkerülő, nagyon leegyszerűsítve, úgy magyarázza a példázatot, hogy ha valaki esélyt kap a menekülésre, ha kiszakadhat bűnös, de talán kényelmes és izgalmas életmódjából, akkor utána nem szabad nosztalgiával gondolnia a régre – ha így tesz, kiüresedve, életkedv nélkül élhet csak az újban, vagy el sem juthat az újig. Lót felesége azonban a romlásból kivezető úton így, fájdalommal pillant vissza a régi életére, talán sajnálja, amiről le kell mondania, amit elveszít, talán valóban a komfortot és az izgalmakat siratja – így viszont ott marad a régi vonzaskörében, vagyis a család többi tagja igen, de ő nem tud új életet kezdeni. Kiüresedve, életkedv nélkül élhet tovább – hideg és rideg lesz, mint a kő: „sóbálvánnyá” változik.

Takács Zsuzsa rövid novellái részben a mai Magyarország erkölcsi állapotával, a közélet rendkívül alacsony, de még mindig folyamatosan romló nivójával, a társadalmi szolidaritás hiányával és a politika bűneivel, illetve a saját magunk ellen elkövethető hibákkal, a múltban megélt, de ma is kísértő, kisebb-nagyobb bűnökkel néznek szembe. A kilépés, a kimaradás esélyeit latolgatják, azt, hogyan lehet a mai magyar társadalomban, azaz kint, és hogyan lehet otthon, a négy fal között, bent, legalább a magunk szabályai szerint harmonikus és tisztességes életet élni. Ez a fajta nyílt aktualitás, direkt közéletiség egyáltalán nem volt jellemző erre az életműre, mondhatni épp ellenkezőleg: a versek eleinte inkább a tárgyias megszólalás eleve távolságtartóbb formáit keresték, majd az időhöz és térhez alig köthető, személyes érzelmvilág színre vitelének lehetőségeit kutatták. Az eddigi egyetlen prózakötet, a 2007-es *A megtévesztő külsejű vendég* pedig az álmok szabad asszociációs világába elvezető, pszichologizáló, de néhol esszéisztikus, néhol mesés fordulatokkal élő novellákat közölt.

Magyarázhatja az aktuális társadalmi témák beszűrődését a szövegek első megjelenési helye: az *Élet és Irodalom* oly sok hasonló kötet megszületését elősegítő